

Poštovane profesorice i profesori, kolegice i kolege,
u privitku šaljem tekst svoje radijske kolumne na temu Vašega prijedloga pravopisa, a koja će biti emitirana u četvrtak 16. svibnja 2013. u 8:05 na Trećem programu Hrvatskoga radija u sklopu emisije Praskozor.

Povrh onoga što sam izrazila u kolumni, želim dodati ponešto što širu javnost možda ne bi toliko zanimalo.

1) U dekliniranju stranih osobnih imena ne vodi se računa o tome dodaje li se hrvatski padežni nastavak na netaknutu osnovu ili se mijenja "tijelo" strane riječi tj. imena, pa bi primjerice u hrvatskom genitivu talijanska prezimena Savini i Savinio glasila jednako (Savinija), a kao talijanistica izgovorila bih to i napisala drukčije:

nom. Savini > gen. Savinija

nom. Savinio > gen. Savinia

Isto tako:

nom. Maria > gen. Marie (naglasak na i)

nom. Marija > gen. Marije (naglasak na a)

Suradnja sa stručnjacima za pojedine strane jezike mogla bi možda iznjedriti drukčija i primjerenija rješenja u pojedinim slučajevima.

2) U radnoj inačici propustili ste dati upute o pridjevima izvedenima iz stranih osobnih imena i toponima: bismo li pisali šekspirovski ili shakespearovski? Jesu li plavci newyorkški ili ipak njujorški? I je li baš najbolje rješenje pisati da je to kancona Petrarce, kad je hrvatski genitiv Petrarke? Kao Petrarke se izgovara, samo u hrvatskom, u talijanskom za tim genitivom nema potrebe, to je hrvatski genitiv, pa nek se hrvatski i piše, s "k".

3) U poglavlju "Pravopisni znakovi u upravnome govoru", uvjeren sam, došlo je do propusta (imam prijedlog pravopisa otisnut uz "Večernji list" od 15. travnja 2013). Naime dosad, ako je izjavna rečenica u upravnome govoru imala neupravni nastavak, točka se bilježila, prema svim više ili manje važećim pravopisima, samo na kraju cijele rečenice. Npr.

- Dobro sam - rekao je Marko.

ili

"Dobro sam", rekao je Marko.

A prema prijedlogu pravopisa otisnutom uz "Večernji list" traži se bilježenje točke na kraju upravne rečenice, što pravopisi dosad nisu tražili.

Uz čestitke za dosadašnji rad i najbolje želje za budućnost,
srdačan pozdrav

doc. dr. sc. Snježana Husić

Odsjek za talijanistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

članica Društva hrvatskih književnih prevodilaca

Eventualni šumovi i glazbena podloga nisu namjerni niti željeni: snimanje se poklopilo s predizbornim skupom HDZ-a u zagrebačkom naselju Zaprudū. Na molbu da se HDZ-ove strune utišaju na 15-ak minuta kako bi se snimila emisija javnog radija, HDZ-ovske uši ostale su gluhe. Pa se sad s time moraju nositi kako znaju i umiju uši slušateljica i slušatelja Trećeg programa javnoga Hrvatskog radija.

Mnogo se kostiju baci kad na meniju su baci. Al' pile ne peci kad posni su peci.

Batak, množina *baci*. *Petak*, množina *peci*. Prema prijedlogu hrvatskog pravopisa o kojemu je prije mjesec dana otvorena javna rasprava, te bi množine trebalo pisati *batci* i *petci*, što se objašnjava ovako: «U oblicima dvosložnih imenica muškoga roda koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, u kojima je samoglasnik *a* nepostojan, *d* i *t* u pismu se ne izostavljaju jer bi u slučaju njihova izostavljanja često došlo do istih oblika riječi različita značenja: *peci* prema *petak* i *peći*, *reci* prema *redak* i *reći*, *teci* prema *tetak* i *teći*, i do udaljavanja od temeljnoga oblika.» Na kraju tog objašnjenja dodaje se: «Način na koji se riječ zapisuje ne utječe na izgovor riječi.»

Što je samo donekle točno. Jedno je pismo, drugo je izgovor. Pa pokušajmo ponovno: Mnogo se kostiju baci kad na meniju su baci. Al' pile ne peci kad posni su peci. *Baci* i *baci* nisu riječi istog oblika, kao što to nisu ni *peci* i *peci*. Kad treba izgovoriti primjere koji se navode u prijedlogu pravopisa, govornica je u nevolji, jer može to pročitati na dva različita načina. *Reci* i *reci* nisu riječi istog oblika, kao što to nisu ni *teci* i *teci*. Kao što to uostalom nisu ni *sam* i *sam* – «Sâm sam». Nisu istog oblika *pas* i *pas*, *put* i *put*, *luk* i *luk* – «Stao je pod lûk i oljuštio lûk». Ne, ne: stao je pod lûk i oljuštio lûk.

Razlikovna obilježja u jeziku također su duljine i naglasci, pa je inzistiranje na pisanju *batci* i *petci* nemoguće podržati na temelju ponuđenog objašnjenja. U hrvatskom postoji način da se i u pismu zabilježe te razlike u izgovoru: postoje oznake naglasaka ili samo crta za dugi samoglasnik. A kad se te razlike u izgovoru zabilježe na dosad uvriježen način, to će itekako utjecati na izgovor riječi. Takvih riječi sličnog oblika, koje se razlikuju samo po naglasku to jest duljini samoglasnika, uostalom, u hrvatskom je zapravo vrlo malo. A čak i ako se propusti označiti naglasak, obilježiti dugi samoglasnik, uglavnom će iz konteksta biti jasno misli li se na batke ili bi se štogod

bacilo. No zapravo nemam ništa protiv toga da se piše *batci* i *petci* i *retci*, samo uživam u javnoj raspravi o pravopisu; mislim štoviše da je jednostavnije pisati *batci* i *petci* nego obilježavati duljine i naglaske, da su *batci* i *petci* zgodniji, pristupačniji, da to ima također svoju logiku i da će većina govornika hrvatskog to lakše usvojiti nego se gnjaviti bilježenjem naglasaka. Jednostavno, većini će biti jasnije napiše li se *batci s t*.

A to bi trebalo biti važno, jedino doista važno kad je o jeziku riječ: da bude jasno. Prirodni jezici složeni su i vrlo efikasni sustavi međuljudske komunikacije i tu njihovu temeljnu svrhu trebali bismo imati na umu ne samo kad se sastavljaju pravopisi, gramatike, jezični savjetnici; komunicirati, pa dakle međusobno se sporazumijevati i razumjeti se, trebalo bi uvijek biti na prvome mjestu. Pravopis ne služi tome da se djecu kinji u školama niti da se bližnjega omalovažava na temelju stupnja pismenosti to jest nepismenosti: pravopisu bi osnovna svrha trebala biti da popiše neka pravila koja će olakšati pisanu komunikaciju, uspostaviti neki standard, u odnosu na koji će uvijek biti većih ili manjih odstupanja, ali koji je nužan kako bismo imali neki minimum oko kojega se moramo složiti da bismo se razumjeli. Naravno da svi mogu i govoriti i pisati kako im se hoće, ali samo do one mjere u kojoj im je posve nevažno hoće li ih netko razumjeti. Ako nam je do sporazumijevanja i do komunikacije, onda se nekih pravila moramo pridržavati.

Pravopis pritom nije tako krut kao zakon, pravopisanje nije pravosuđe. No sličnosti između pravopisa i pravne regulative ipak postoje, jer i jedan i druga zapravo su stvar dogovora među ljudima, ili bi u nekom boljem svijetu to trebali biti, i podložni su mijeni. I zato je najbolje što je o pravopisu otvorena javna rasprava i što je prijedlog pravopisa dostupan svima, kao što će besplatna i svima dostupna biti i konačna verzija. A zbog te otvorenosti i demokratičnosti u postupku izrade pravopisa, vjerojatno je rasprava protekla prilično smireno i vrlo uljudeno. Bilo je u proteklih mjesec dana javne rasprave i napisa i televizijskih priloga i intervjuja, izražena su razna mišljenja, ali izostala je huškačka zapjenjenost kakvu su jezična pitanja u Hrvatskoj znala izazvati u protekla dva desetljeća.

Četnaestero autora prijedloga hrvatskoga pravopisa, četnaestero doktora znanosti, istraživača, znanstvenika s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje koji iza sebe imaju respektabilnu

bibliografiju, uložilo je silan trud u važan posao od javnog interesa. Nisu uložili u to samo posljednjih šest ili deset ili koliko već mjeseci koncentriranog rada na prijedlogu pravopisa; uložili su u taj posao zapravo godine i godine školovanja, proučavanja, znanstvenoga rada, čitanja i istraživanja; cjelokupan njihov znanstveni put bio je priprema za tako zamašan posao kakav je izrada pravopisa. Možemo se s njihovim prijedlogom više ili manje slagati, poslati više ili manje primjedbi i protuprijedloga, možemo pritom biti više ili manje poštenu i samokritični pri procjeni vlastitih kompetencija za sud o radu tih četrnaestero vrijednih znanstvenika.

Ali zaludu im sav respekt kad im dođe ura za reizbor u znanstveno zvanje ili za napredovanje. Naime, kao i svi znanstvenici i sveučilišni nastavnici, i jezikoslovci s Instituta podliježu neumoljivim periodičnim procjenama vlastita rada i doprinosa znanosti. Da su radili i da su ostvarili određen znanstveni napredak, dokazuju objavljenim radovima. No prema sadašnjim pravilima, nije svejedno gdje su ih objavili. Da, vjerovali ili ne, važeći Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja ne inzistira toliko na kvaliteti nečijega znanstvenog rada. Zapravo, pretpostavlja da je o kvaliteti rada moguće zaključiti prema izdavaču ili publikaciji koji su odlučili rad udomiti. Nije važno što se napisalo, nego gdje se tiskalo. Kao kad kupite kinesku krpu u butiku, pa se to cijeni par tisuća kuna, a na rasprodaji u Nami solidan domaći proizvod ne može postići cijenu višu od par stotina.

Za humanističko područje, u koje spada i jezikoslovlje, pa tako i hrvatsko jezikoslovlje, Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja odredio je da su mjerodavne jedna španjolska baza i jedna nizozemska, a potonja je izašla iz krila zavoda koji se bavi okolišem – okolišem u kojem hrvatski jezik ne uspijeva ni kao endemska biljka. Španjolci i Nizozemci sastavili su popis navodno uglednih izdavača relevantnih za procjenu hrvatskih humanističkih radnika: ako je knjiga hrvatskog znanstvenika izašla kod nekog hrvatskog izdavača, pa bila to i Matica hrvatska ili izdanje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – koga briga. Tako je i za procjenu kvalitete rada hrvatskih jezikoslovaca najvažnije jesu li objavili kod nekoga od cijenjenih bjeloslavskih izdavača agronomske, ekološke i slične literature – koji se valjda raspomame kad im netko ponudi rukopis knjige o naglascima u hrvatskom jeziku ili o raznim hrvatskim jednačenjima po zvučnosti.

Ali naših hrabrih i vrijednih četrnaest s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje bilo je nesmotreno. Umjesto da ponude svoj pravopis Međunarodnom centru za krumpir iz Lime u Peruu ili slovenskom Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, koji se nalaze na jednoj od dviju lista uglednih izdavača koje za hrvatske humanističke znanosti propisuje hrvatski Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja, hrvatski jezikoslovci s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje odlučili su hrvatskoj javnosti hrvatski pravopis objelodaniti besplatno na internetu. Što znači da im za znanstveno napredovanje ili reizbor rad na pravopisu neće donijeti ama baš ništa. Ako mislite da niste dobro čuli zbog HDZ-ove svirke, da ponovim: hrvatskim jezikoslovcima hrvatski pravopis nije relevantna publikacija za znanstveno napredovanje ili reizbor u znanstveno zvanje u Republici Hrvatskoj.